

INNEHÅLL:

BESLUT "NATURRESERVAT MORÄNGET": 1999-03-25
SKÖTSELPLAN "NATURRESERVAT MORÄNGET"
REGISTERUPPGIFTER "NATURRESERVAT MORÄNGET": 1999-03-25

LÄNSSTYRELSEN DALARNAS LÄN
Miljövårdsenheten
Maria Jons

BESLUT: 1999-03-25
DNR: 231-193-90 (2031)

BILDANDE AV NATURRESERVATET MORÄNGET, RÄTTVIKS KOMMUN

BESLUT

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken att bilda naturreservatet Moränget, omfattande ett område som avgränsas med en punktstreckad linje på bifogad besluts-karta, bilaga 2.

Naturreservatets namn skall vara Moränget.

Ändamålet med reservatet skall vara att skydda och bevara områdets biologiska värden. Skogen skall i vissa delar få utvecklas fritt mot urskog, i andra delar skötas måttfullt för att begrämja guckuskon och övriga naturvärden knutna till halvöppen sumpskog.

RESERVATSFÖRESKRIFTER

För området skall gälla de föreskrifter enligt 7 kap 5, 6, 30 §§ miljöbalken samt 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken vilka anges nedan.

A. FÖRESKRIFTER MED STÖD AV 7 KAP 5 § MILJÖBALKEN OM INSKRÄNKNING I RÄTTEN ATT FÖRFOGA ÖVER FASTIGHETEN INOM RESERVATET

Utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning är det förbjudet att:

1. uppföra ny byggnad eller anläggning,
2. spränga, gräva, schakta, muddra, utfylla, tippa, dika eller dämna,
3. avverka eller utföra annan skogsvårdande åtgärd,
4. skada växande eller döda - stående eller ikullfallna - träd och buskar, gräva upp eller plocka örter, mossor, vedsvam-

- par och lavar,
5. anlägga mark- eller luftledning,
 6. framföra motordrivet fordon med undantag av transport av fälld älg om lättare dragfordon med lågt marktryck användes,
 7. kalka, skogsgödsla eller använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel på land eller i vatten,

Föreskrifterna utgör inte hinder mot de åtgärder som behövs för tillsyn och förvaltning av reservatet, eller för åtgärder som framgår av bifogad skötselplan.

Punkt A3 och A7 innebär att bestämmelserna i 29 § skogsvårdslagen om bekämpning av skadeinsekter ej skall gälla inom naturreservatet. Uppkommer insektsskador på skog utanför naturreservatet som följd av att - i enlighet med reservatsföreskrifterna - åtgärder för att förebygga eller bekämpa insekts-spridning inte vidtagits inom reservatet, bedöms frågan om ersättning härför enligt skadeståndsrättsliga regler.

B. FÖRESKRIFTER MED STÖD AV 7 KAP 30 § MILJÖBALKEN ANGÅENDE MARKÄGARES OCH ANNAN SAKÄGARES SKYLDIGHET ATT TÅLA VISST INTRÅNG

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktas tåla att de åtgärder vidtas inom området som framgår av bifogad skötselplan.

C. FÖRESKRIFTER MED STÖD AV 7 KAP 30 § MILJÖBALKEN OM VAD ALLMÄNHETEN HAR ATT IAKTTA INOM RESERVATET

Utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning är det förbjudet att:

1. framföra motordrivet fordon,
2. skada växande eller döda - stående eller ikullfallna - träd och buskar, gräva upp eller plocka örter, mossor, vedsvampar och lavar.

D. FÖRESKRIFTER MED STÖD AV 3 § FÖRORDNINGEN OM OMRÅDESSKYDD ENLIGT MILJÖBALKEN RÖRANDE NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN AV RESERVATET

1. Länsstyrelsen fastställer skötselplanen som reglerar naturvårdsförvaltningen, bilaga 4.
2. Naturvårdsförvaltare skall vara Länsstyrelsen i Dalarnas län.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Moränget uppmärksammades redan på slutet av 1800-talet för dess extraordinära botaniska kvalitéer. Området upptogs sedermera i länets naturvårdsprogram där det fick högsta naturvärde. Det klassades 1988 som riksintresse för naturvården och inkluderades 1995 i Naturvårdsverkets "Myrskyddsplan för Sverige". Under 1997 väckte länsstyrelsen ärendet att söka skydda området.

I remissbehandlingen har synpunkter lämnats från Naturvårdsverket och Skogsvårdsstyrelsen på att skötsel frågan angående restaurering genom slåtter av skötselområde 3, bör lösas så snart som möjligt. Övriga remissinstanser har tillstyrkt förslaget.

MOTIVERING TILL BESLUTET

Morängets mycket höga naturvärden knutna till kalkrik, fuktig myr- och skogsmark torde sakna motstycke i länet. Ett antal rödlistade arter förekommer och områdets skilda naturtyper är alla sällsynta och starkt skyddsvärda. De naturvärde som är kuta till gammal, orörd skog, liksom de som tillhör de särpräglade våtmarkerna, kan inte bevaras om rationellt skogsbruk bedrivs. Andra inslag bland områdets mångfacetterade naturvärden kräver omsorgsfull omvårdnad. För att säkerställa Morängets naturvärden för framtiden bör området således skyddas som naturreservat.

En närmare beskrivning av området ges i bifogad skötselplan.

ÖVRIGT

Detta beslut kan överklagas till Regeringen, Miljödepartementet, formulär 6.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Gunnar Björk och ledamöterna Jonas Carlgren, Ann-Christine Dåderman, Peter Hultqvist, Kenneth Johansson, Åke Johansson, Eva Kungsmark, Lena Olsson, Ulla Pehrson, Lennart Sacrédeus, Roger Stål, Nicke Welin-Berger och Birgitta Örjas.

I den slutliga handläggningen deltog även länsråd Inger Eriksson, bitr länsarkitekt Leif Wikström, rättsenhetschef Sten Carlborg, antikvarie Olle Lind, miljövårdsdirektör Stig-Åke Svenson och naturvårdshandläggare Maria Jons, föredragande.

Gunnar Björk

Maria Jons

Bilagor:

1. Översiktskarta
2. Beslutskarta
3. Situationskarta
4. Skötselplan
5. Registeruppgifter
6. Hur man överklagar, formulär 6

SKÖTSELPLAN

Bilaga 4

NATURRESERVATET MORÄNGET

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

I ALLMÄN BESKRIVNING

1 ADMINISTRATIVA DATA

2 GRUNDEN FÖR BESLUTET SAMT FÖRESKRIFTER

3 ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN

3.1 Natur- och kulturhistoriska förhållanden

3.2 Tidigare markanvändning

3.3 Nuvarande markanvändning

3.4 Tillgänglighet

3.5 Slitage- och störningskänslighet

3.6 Källuppgifter

II PLANDEL

1 DISPOSITION OCH SKÖTSEL AV MARK OCH VATTEN

1.1 Övergripande mål

1.2 Generella riktlinjer och åtgärder

1.2.1 Hävd av skogsområde

1.2.2 Hävd av våtmarken

1.2.3 Uppföljning

1.3 Behandling av skötselområden

2 ANORDNINGAR FÖR REKREATION OCH FRILUFTSLIV

2.1 Övergripande mål

2.2 Riktlinjer och åtgärder

2.2.1 Tillgänglighet

2.3 Utmärkning av naturvårdsobjektets gräns

- 2.4 Tillsyn
- 2.5 Dokumentation

3 FINANSIERING AV NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN

SKÖTSELPLAN FÖR NATURRESERVATET MORÄNGET, RÄTTVIKS KOMMUN

I ALLMÄN BESKRIVNING

1 ADMINISTRATIVA DATA (Se registeruppgifter)

2 GRUNDEN FÖR BESLUTET SAMT FÖRESKRIFTER (Se reservatsbeslutet)

3 ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN

3.1 Natur- och kulturhistoriska förhållanden

Moränget är beläget ca 2 km sydväst om Arvets by i Ore socken. Området utgörs av en åt öst och nordöst svagt sluttande mosaik av skogs- och myrmark. Området ligger på ca 250 meter över havet och berggrunden utgörs av ordovicisk kalksten alldeles på gränsen till siljanskupolens dalagranit. Området utmärks av genomsilande kalkhaltigt grundvatten som beroende på nivå i olika hög grad påverkar markvegetationen. Som en följd av detta finner man en mosaik av vegetationstyper och stor artrikedom hos florans. Vissa delar påverkas ännu av äldre dikningar, troligen från 1940-talet, men verkan av dessa diken avtar i takt med att de växer igen.

Öppna kärr förekommer endast i ringa utsträckning. Dessa är av rikkärrstyp med kalkmossor som *Scorpidium cossoni*, *Sphagnum Warnstofi*, *Paludella squarrosa* och *Tomenthypnum nitens*. Dessutom har den sällsynta och rödlistade mossan *Hamatocaulis cernicosus* påträffats. Av kärllväxter märks gräsull, kung Karls spira, brudsporre, nålstarr m.fl. Ställvis övergår rikkärren i tallmosse av *Sphagnum fuscum*-typ och ibland uppträder dessa myrtyper i mosaik.

Större utbredning har glest granbevuxen myrkants- och skogskärrsvegetation samt gles sumpskog, även här med stark kalkpåverkan. I dessa partier finner man den artrikaste florans med guckuskon som höjdpunkten. År 1990 räknades 998 blommande exemplan i området. Vidare finns orkidéer som tvåblad, grönkulla, nattviol, skogsnycklar, skogsknipprot samt andra örter som tibast, vårärt, smalfräken m.fl. Frapperande är den rika förekomsten av enbuskar som ofta hyser den sällsynta enlaven på torrgrenar.

Källdrag dominerade av vattenklöver, kärrfibbla och älgört samt en rik mossflora genomborrar sluttningarna här och

var, i något fall åtföljda av smärre bäckar. Intressant är att majviva dyker upp i enstaka exemplar, ofta som en följd av att marken har blottats, t.ex. i rotvältor.

Skogsmarken är grandominerad av frisk eller vanligare fuktig örttyp, ofta med dominerande skogsfräken. Även här förekommer guckusko här och var, vidare bl.a. blåsippan, brakvid och vispstarr. Smärre kullar med tallinslag samt en mer risdominerad vegetation förekommer även.

Skogen är föga påverkad av modernt skogsbruk, men talrika gamla grova stubbar minner om äldre tiders huggningar. Underröjning har skett i den södra delen. Delvis hyser skogen rikligt med torrträd och lågor med ett naturskogsliknande intryck som följd. Området har dock utnyttjats som slättermark och säkerligen varit betydligt mer öppet förr. Namnen Moränget, Myränget, Danielsmoränget och Bäckaränget samt de gamla fastighetsbildningarna talar sitt tydliga språk om den forna markutnyttjandet. Man kan anta att området har hyst en mosaik av slätterkärr och skogsmark.

Av områdets djurliv är föga känt, men man kan förmoda att det i huvudsak är det för trakten typiska. Sannolikt finns en rik molluskfauna tack vare fuktigheten och de kalkrika förhållandena.

3.2 Tidigare markanvändning

Den utförligaste uppgiften om Morängets äldre markanvändning och dess dåvarande flora finner man i R. Tofs undersökning för Hushållningssällskapet angående områdets lämplighet för uppodling. Han skriver i ett avsnitt om siljanområdets backmyrar följande om Moränget:

"Särskildt utmärkte sig i dessa afseenden Moränget i Ore socken, en stor, starkt sluttande samt säkerligen direkt på kalk hvilande myr med vis pass 8 dc. djup, alldeles sönderdelad torfsubstans. Växtligheten var här alldeles förvånande rik dels på baljväxter, såsom ängsviol, vårvele o.s v. dels på praktfulla orkidéer t. Ex. *Cypripedium Calceolus* ("lapphättan"), *Epipactis latifolia*, *Habenaria viridis*, *Gumnadenia conopsea*, *Malaxis monophyllos*, *Herinium Monorchis*, *Chorallorhiza innata*, *Orchis maculata* och *Traunsteineri* samt vidare i massa *Convallaria majalis* och *Paris quadrifolia*, en mängd andra ädlare växter att förtiga. Och dessa tydliga tecken på torfväns stora näringsrikedom förekomma ej i enstaka exemplar, utan i största ymnighet: baljväxterna i ordentliga snår; och min dagbok öfverdriver sannerligen icke det ringaste, då den vid på stället gjord skildring af denna backmyr, begagnar ordalagen, att 'marken rikt guld- och purpurstänkes af *Cypripedium*, *Gumnadenia* samt *Orchis Traunsteineri*'. Bottenvegetationen utgjordes af starr i en tunn brunmossmatta."

Forslund omnämner endast Moränget i sammanhang med många andra ängen i Ore. Hans benämning är "fuktiga björkängen", så helt kala torde ängarna knappast ha varit.

Av storskifteshandlingarna från 1846 kan utläsas att området till stor del var ett av socknen gemensamt ägt "ler-tag". Vad detta innebär är okänt, möjligen bröts kalk som jordförbättring eller som råvara vid kalkbränning. Några kalkugnar finns dock inte inom området, närmast i Fjäckå halvannan kilometer söderut. Ett område söder och öster om Danielsmoränget betecknas som "skog" och öster om detta kallas marken "myr", dvs förmodligen sådan myr som inte lämpade sig att bruka. Resten av området kallas för "ängen på hemskogen", dvs myr- och backslog.

Områdets frodighet och växtkraft har effektivt utplånat spåren av all denna mänskliga påverkan, och dagens besökare finner ett till synes närmast orört naturområde.

3.3 Nuvarande markanvändning

Dagens markanvändning torde inskränka sig till jakt och besök av växtintresserade under guckuskons blomningstid.

3.4 Tillgänglighet

Moränget är tämligen lättillgängligt med möjlighet att nås från skogsbilväg i söder eller från Orsavägen i norr. Orienteringen i området kan dock vara problematisk då stigar saknas och topografin är flack.

3.5 Slitage- och störningskänslighet

Området är till viss del känsligt för tramp. Det gäller guckuskoområdena och de blötare kärrdrågen. Här lämnar ett fåtal besökare tydliga spår efter sig. Med dagens ringa besöksstryck är detta dock inget problem.

3.6 Källuppgifter

Dalarnas Botaniska Sällskap 1994: Hotade och sällsynta växter i Dalarna.

Forsslund, K-E. 1918: Med Dalälven ...

Tolf, Robert. 1898: Berättelse över torfmossundersökningar. Kopparbergs läns Hushållningssällskaps Handlingar.

Länsstyrelsen, Miljövårdsenheten. 1988: Naturvårdsprogram för Kopparbergs län.

II PLANDEL

1 DISPOSITION OCH SKÖTSEL AV MARK OCH VATTEN

1.1 Övergripande mål

Det övergripande målet med dispositionen av Morängets naturreservat skall vara att skydda och bevara dess mycket höga naturvärden knutna till områdets särpräglade biotoper.

1.2 Generella riktlinjer och åtgärder

1.2.1 Hävd av skogsområde

Skogsmarken är som nämnts ovan tämligen starkt påverkad av äldre huggningar. De våtare och örtrikare delarna av skogen samt sumpskogen har troligen till stor del under en period varit mer eller mindre öppen slåttermark, och är ännu idag stadda i igenväxning och förtätning. Graden av ytterligare förtätning som kan förväntas torde vara avhängig hur våt marken är på respektive ställe.

Målsättningen med skyddet av området ger vid handen att huvuddelen av skogsmarken bör lämnas till fri utveckling. Eftersom området är mycket fuktigt torde stormfällningar, smärre insektsangrepp eller möjligen isbränna av svallis vara de viktigaste faktorerna som styr beståndsdynamiken. Denna dynamik bör vara tillräcklig för att skapa den nödvändiga variationen i ljusinsläpp, näringstillgång och tillgång på markblottor som krävs för att upprätthålla skogsmarkens artrikedom. I torrare delar som förekommer sparsamt i områdets utkanter har branden säkerligen varit viktig. I dagsläget finns dock ingen anledning att sköta skogen genom aktiv bränning.

Den glesare sumpskogen med förekomst av guckusko m.fl. orkidéer och rik mossflora, som har vuxit upp på den forna slåttermarken, kan komma att behöva viss skötsel för att bibehålla värdena. Sannolikt blir trädskiktet efterhand allt tätare, varvid den tämligen ljuskrävande markfloran kommer att missgynnas. Ett varsamt uttag av främst växtlig gran kan i så fall vara motiverat.

1.2.2 Hävd av våtmarken

Våtmarkerna tycks som en följd av upphörd hävd och påverkan av de diken som förekommer ha minskat i utbredning. Sannolikt har de öppna våtmarksytorna minskat till förmån för glest trädbevuxna myrkanter och tuviga skogskärr. Igenläggning av diken bör kunna stoppa upp detta förlopp som ej är önskvärt. Områdets kvarvarande öppna rikkärr är mycket skyddsvärda och bör finnas kvar i åtminstone dagens omfattning.

Eftersom de slåttrade kärren tidigare har satt så stark prägel på området, vore det önskvärt att återuppta hävd av något kvarvarande parti för att kunna visa och studera denna vegetationstyp och dess flora och fauna.

1.2.3 Uppföljning

I och med att Moränget i mångt och mycket hyser vegetation i olika skeden av successionsförlopp är det angeläget att följa den framtida utvecklingen. Detta bör ske genom att bestånden av guckusko karteras, provytor eller transekter läggs ut i övergångszoner mellan sumpskog och myr, samt genom fasta provytor i några av de mest värdefulla vegetationstyperna.

1.3 Behandling av skötselområden

Skötselområde 1

Beskrivning: Fuktig eller våt grandominerad skog eller kärrmark med spridd förekomst av guckusko.

Målsättning: I huvudsak opåverkad skog och kärr med varierande täthet i trädskiktet så att guckuskon bibehåller en stark population, och övriga arter knutna till denna särpräglade miljö fortlever i starka populationer.

Underhållsåtgärder: Vid behov visst uttag av växtlig gran. Detta bör ske ungefär vart tionde år och vid gynnsam väderlek, dvs vid mycket stark tjälning. Behovet av denna skötsel skall löpande utvärderas och omprövas, och om det visar sig av utvärderingen eller av erfarenheter från andra liknande områden att skötsel ej är nödvändig, kan denna upphöra.

Skötselområde 2

Beskrivning: Grov naturskogsartad barrskog, sumpskog och skogskärr i mosaik.

Målsättning: Utveckling mot allt värdefullare naturskogsstudier genom fri utveckling.

Underhållsåtgärder: Inga.

Skötselområde 3

Beskrivning: Öppen eller halvöppen myrmark som till stor del är kalkpåverkad och av rikkärrstyp. Äldre påverkan av myrslätter.

Målsättning: Bevarade rikkärr med rik flora. Om förutsättning finns bör ett representativt område restaureras och skötas enligt gammal tradition.

Engångsåtgärder: Igenläggning av de diken som påverkar myrmarkerna. Det bör undersökas om det går och om det behövs att restaurera ett område som lämpar sig för myrslätter, så att den hävdgynnade floran som finns i området bevaras.

Underhållsåtgärder: Inga, fransett eventuell årlig slätter av ett lämpligt slätterkärr.

2 ANORDNINGAR FÖR REKREATION OCH FRILUFTSLIV

2.1 Övergripande mål

Moränget är i första hand skyddat för dess biologiska världens skull. De vackra bestånden av guckusko och andra orkidéer, samt den även i övrigt rika floran lockar idag en del besökare och en viss ökning kan förväntas. I dagsläget bör dock inga åtgärder för att göra området mer tillgängligt utföras, eftersom området är känsligt för ett alltför högt besöksstryck. Framtida utvärderingar får ge vid handen om åtgärder för att kanalisera och främja besökandet skall vidtas.

2.2 Riktlinjer och åtgärder

2.2.1 Tillgänglighet

En parkering bör iordningställas vid den vändplan som finns på skogsbilvägen strax söder om reservatet. Här bör en informationstavla sättas upp och en markerad stig anläggas som leder fram till reservatet. Eventuella stigar inom reservatet, behov av spångning m.m. får utredas med hänsyn till framtida besökstryck. Sanitära anläggningar eller sopbehållare behövs ej i dagsläget.

2.3 Utmärkning av naturvårdsobjektets gräns

Reservatet skall märkas upp enligt gängse standard.

2.4 Tillsyn

Tillsyn skall ske årligen.

2.5 Dokumentation

Reservatet skall dokumenteras enligt de riktlinjer som anges under punkt 1.2.3.

3 FINANSIERING AV NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN

Allmänt

Kostnader som redovisas bygger på uppskattningar och på 1997 års prisnivå. Dagsverkskostnaden 1 800 kr avser lönekostnader, kostnader för arbetsledning med mera. Därtill kommer materialkostnader.

Engångsåtgärderna bör kunna genomföras på sikt med statliga beredskapsmedel. De årliga tillsyns- och underhållskostnaderna belastar Naturvårdsverkets anslag för vård av naturreservat m.m.

Engångsåtgärder

Framställning av skylt och reservatsfolder:

10 dagsverken = 18 000 kr

Iordningställande av parkeringsplats: = 10 000 kr

Igenläggning av diken: 6 dagsverken = 10 800 kr

Undersökning om eventuell slätter: 2 dagsverken

= 3 600 kr

Totalt engångsåtgärder = 42 400 kr

Underhållskostnader

Tillsyn och underhåll av leden: 1 dagsverke/år

= 1 800 kr

Uppföljning av provytor: 1 dagsverke/år = 1 800 kr

Övriga underhållsåtgärder, skogsvårds-

åtgärder o dyl.: 25 dagsverken vart 10:e år = 4 500 kr

Totalkostnad/år = 8 100 kr

UPPGIFTER OM NATURRESERVATET MORÄNGET

Namn: Naturreservatet Moränget
Kommun: Rättvik
Läge: Ca 25 norr om Rättvik
Kartblad: Ekonomiska kartorna 14F 5c och 6c
Rubinkoordinater: 14F 6c 0527
Gräns: Innerkanten på den punktstreckade
linjen på bifogad beslutskarta,
bilaga 2
Fastigheter: Arvet 15:63, S:142, S:27, S:119, S:76
Naturvårdsförvaltare: Länsstyrelsen
Markägare: Staten/Privat
Areal: 30,5 ha
Naturtyper: Myr 2 ha, barrskog 28,5 ha
Landskapstyp: Skogslandskap
Naturgeografisk region: Sydligt boreala kuperade områden (28b)
Skyddsmotiv: Botaniska, zoologiska
Skyddsföreskrifter: Indispensabla: A1-A7
Skyddsföreskrifter,
produktiv skogsmark: A3, A7
Befintliga anlägg.: Saknas
Planerade anlägg.: Inga
Skötselplan: Föreskrifter under D
Inventeringar: Saknas